

Zdeněk Kratochvíl:

Presokratici - AFS100070 - 2/0 Z, 2/0 Zk
Celetná 20, místnost 208 – Čtvrtek od 10:50

Řecké myšlení archaické a raně klasické doby. Kurs nepředpokládá znalost řeckého jazyka, nýbrž ochotu ke vstupu do originálního pojmosloví a práce s ním. Celé se to odehrává v -6. a -5. století, tedy předtím, než vznikne to, čemu se přinejmenším od Platónovy doby říká „filosofie“.

Letos to bude ovlivněno mou prací na knížce „Myšlení archaické Iónie a jejích dědiců“ a inspirací kosmologickými modely, které představil Dirk Couprie.

Nejprve tedy úvod o žánrech, výrazových prostředcích, zachování textů a myšlenek, o interpretačních tradicích. Pak od mythografů a Mílétanů dál, s důrazem na iónské myšlení i na souvislosti s poezií, astronomií a lékařstvím.

Podrobný sylabus dodám koncem července, zatím jen pro informaci přikládám starý:

Okruhy témat:

1) Předběžné představení hlavních postav pozdně archaického a raně klasického myšlení. Zachování textů: doxografie, prameny, edice, způsoby značení zlomků. Literatura. Předběžný nástin jejich role v evropské filosofii od klasické doby po současnost. Problém anachronismu referátů a výkladů. Geografická hypotéza Diogena Laertia: větev iónská a větev italská.

2) Otázka žánru. Na úrovni literární: gnómická próza, poezie, satyra, parafráze náboženské řeči, popis zkoumaného.

Na úrovni myšlenkové: mýtus nebo filosofie?, literatura nebo věda?, náboženství nebo jeho kritika? (Často nic z toho, ale svébytné myšlení, které je nutno dále zkoumat.)

3) Základní okruh výrazů pozdně archaického myšlení:

fysis, živly a jejich jména, difference (protiklady) kosmos, harmonie, řádnost (spravedlnost), zkoumání, učenost, duše, řeč, mysl, jedno, daimón, bůh, bohyně, osudová moc, vždy, jedno. Některé jejich starší koncepce u epiků, synchronní u lyriků, později u tragiků a filosofů.

4) Typické syntaktické a rétorické prostředky protofilosofické řeči:

náboženské metafory, trojčlennost výroku, párování opozit, chiasmus, fonetická asociace, pohoršování se a naopak zase pohoršlivá řeč, standardní kritika Homéra a Hésioda (i jiných), ztotožňování jmen a výrazů, odkazování na očividnou zkušenost (“příklady”).

- 5) Základní obrazy a myšlenkové figury u archaických protofilosofů: rovnováha hladiny ve vzájemnosti výkyvů, koloběh vody, běh nebe, koloběh duše, plynutí, mez a bezmezno, polarity a apeiratické škály, řízení, část a celek, nepohnutost.
- 6) Doxografické umanutosti: "první objevil" cokoliv, "cestoval", "navštívil Egypt", vymyšlení zvláštních způsobů smrti, utváření genealogií "škol". Typus myslitele: zkoumatel, "muž boží", kritik. Dělení podle Diogena Laertia: iónská a italská větev, dále pak podle "škol". Aristotelův živlový a látkový 'klíč k určování fyziologů'. Časová a místopisná synopse, možnosti vzájemných vlivů, vzájemné odkazy, korespondence s kultovními místy a motivy. "Orfická" hypotéza.
- 7) "Sedm mudrců", zvl. Solón a Thalés. Gnómičká próza a její morální naučení. Vliv a výjimky z něho. "Poznej sebe sama!" - souvislost s Apollónovým delfským kultem, další působení tohoto motivu. Další delfské a apollónské motivy, jejich vlivy a reakce na ně.
- 8) Spojnice Thalés - Anaximandros: sdílení života, obraz hladiny, koloběh vody, počasí, zkoumání nebe, geometrie. Předloha pozdější "teorie". Cvičení s gnómónem. Mapa a "sféra". Nebe a kosmos. Atomizace kosmu zkoumáním a vyrovnávání tohoto deficitu.
- 9) Výklady Anaximandrova zlomku. Odkaz myšlení proměn a protikladů.
- 10) Spojnice Anaximandros - Anaximenés: "bezmezný", živlové proměny, počasí...
- 11) Pýthagorejci archaické doby: chatrnost pramenů, falsa; zvláštní charakter "školy", moralizace náboženství. Spojnice Mílétané - pýthagorejci: harmonie, logizace protikladů, matematizace přírody. Svěbytné pojetí duše. Vliv a kritika.
- 12) Xenofanés: svěbytný subžánr satyry, dědictví zkoumání, reakce na pýthagorejství, pre-eleatský motiv celosti. Xenofanův "poslední vtip": moralizace náboženství, logizace náboženství, noetizace božství. Možný vliv a reakce na něj.
- 13) Hérakleitos: svěbytný žánr "řeči", výlučnost, polární myšlení; logos, přirozenost, probuzení, oheň a řeka, rozpětí a koloběh duše, harmonie, kosmos, osud. Svěrázná životní a náboženská koncepce: bez "pravdy" a morálky! Výklad několika zlomků. Možné návaznosti na Anaximandra a kritika ostatních starších myslitelů. Parafráze Skythina z Teu a v hippokratovském korpusu. Dějiny nedorozumění.
- 14) Parmenidovo jedno. Prooimion na "prahu" u bohyně versus logická 'báseň' o totožnosti. Dvě cesty a ta třetí. Vlivy: u eleatů, u Platóna; základ metafyziky.

15) Zénónova obhajoba Parmenida: aporie. Proč tak absurdní popis, díky němuž jsou aporie aporiemi? "Digitalizace" myšlení versus plynulost přirozených apeiratických škál. Možné vlivy u atomistů a některých "sofistů".

16) Empedoklés: archaická postava na prahu klasické éry, "muž boží", neologismy modelující archaismus. "Čtyřpólové" myšlení: nejen živly, ale především vnitřní i vzájemná podvojnost polarit. "Mísení". Výklad několika zlomků. Topos srovnávání Empedoklea s Hérakleitem; omyl komparace s atomismem.

17) Anaxagorás: moderna na prahu klasické éry, "osvícenec", kritický zkoumatel, "teoretik". Nús a "mísení". Redukce na kvality. Omyl komparace s atomismem. Motivy Aristotelovy snášenlivosti.

18) Pýthagorejci klasické éry: hudební harmonie, noetizace duše, vědění. Vliv na Platóna. Nějaký atomismus?

19) Diskuse o antickém atomismu a Démokritových zlomcích; problém autenticity textu.

20) Diskuse o motivech myšlení některých sofistů.

Podmínky získání zkoušky nebo zápočtu:

Zápočet za 1 seminární práci = (po konzultaci) referát článku, rešerše tématu, interpretace pramenného textu, komparace sekundárních interpretací, překlad sekundární interpretace apod.

Zkouška za 2 seminární práce nebo za 1 zvláště dobrou nebo větší práci a kvalifikovanou diskusi jejích kontextů. Nebo za ústní zkoušení.

Základní pracovní literatura:

Karel Svoboda: Zlomky před Sokratovských myslitelů, Praha 1962, 1990.

Diogenés Laertios: Životy, názory a výroky proslulých filosofů, Pelhřimov 1995.

Pracovní texty na www.fysis.cz, v rubrice „Před Sokratice“.

Pro ty, kdo jsou mocni originálních písmenek:

Herrmann Diels - W. Kranz, Die Fragmente der Vorsokratiker, Zürich-Hildesheim 1989¹⁸.

(Řecké texty – většinou ovšem bez kritického aparátu - jsou i na www.fysis.cz.)

Další literatura na prvních přednáškách.